

Matematikas Ignas Saudargas (1902–1987)

Algirdas Ažubalis

Lietuvos karo akademija

Šilo g. 5a, LT-09209, Vilnius

E. paštas: algirdas.azubalis@gmail.com

Santrauka. Ignas Saudargas (1902–1987) 1932 m. baigė matematikos studijas Vytauto Didžiojo universitete. Iki II pasaulinio karo ir jo metu mokytojavo Lietuvos gimnazijose. Pasižymėjo geru dėstymu, aktyviu dalyvavimu užklasinėje ir užmokyklinėje veikloje. Stengėsi kelti savo pedagoginę kvalifikaciją. Po karo buvo pakviestas dėstyti matematikos į Kauno aukštąsias mokyklas. Pasižymėjo dideliu reiklumu studentams.

Raktiniai žodžiai: matematika, jos dėstymas, pedagoginė kvalifikacija, Lietuvos gimnazijos, aukštosios mokyklos.

Šiais metais sukanka 115 metų nuo Vytauto Didžiojo universiteto (toliau VDU) absolvento matematiko Igno Saudargo gimimo ir 30 m. nuo jo mirties. Žinant, kad per ikikarinį Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį buvo parengti 76 diplomuoti matematikai, tad kiekvienas jų, žiūrint iš šių dienų pozicijų, yra neeilinė asmenybė. Deja, apie kai kuriuos išliko nedaug žinių. Todėl, jei žinias apie kai kuriuos iš jų pavyksta surinkti, reikia stengtis jas apibendrinti ir paskelbti, nes jų gyvenimai, pasišventimas mokslui, savo pareigoms dirbant Lietuvai yra geras pavyzdys dabarties ir ateities kartoms. Taigi šio straipsnio tikslas – apibendrinti surinktas žinias apie VDU absolventą matematiką Igną Saudargą, jo studijas, pedagoginį darbą Lietuvos bendrojo lavinimo ir aukštosiose mokyklose.

I. Saudargas gimė 1902 08 09 Telšių aps. Rietavo vls. Pivorų k., mirė 1987 07 02 Kaune. Tėvai valstiečiai Antanas Saudargas ir Barbora Martinkutė-Saudargienė patys išmokė sūnų skaityti ir rašyti. Rusiškoje Rietavo pradinėje mokykloje pasimokęs vos vienerius metus ir truputį pasirengęs privačiai, I. Saudargas įstojo į parengiamąją klasę, įsteigtą rusiškoje Telšių mergaičių progimnazijoje. 1913 m. jis jau rusiškos Telšių vyrų gimnazijos I klasėje. Čia pasimokius vienerius metus, prasidėjo I pasaulinis karas. Karo metu tėvai niekur iš namų neleido, todėl Ignas mokėsi savarankiškai ir 1918 m., įsikūrus Telšiuose lietuviškai gimnazijai, įstojo į jos IV klasę. Gimnaziją baigė 1922 m. Tai buvo pirmoji lietuviška šios gimnazijos laida. Neturėdamas lėšų, dar vienus metus dirbo Telšių gimnazijos raštininku, o kai reikėdavo, pavaduodavo susirgusius mokytojus. Taip „pauostė“ mokytojo duonos. 1923 m. įstojo į Lietuvos universiteto Technikos fakultetą, tačiau, suvokęs, kad yra daugiau teoretikas, negu praktikas, 1924 m. perėjo į Matematikos-gamtos fakulteto matematikos skyrių. Studijuodamas gyveno vargingai, todėl turėjo uždarbiauti. 1927–1928 m. dirbo matematinės analizės katedros jaunesnioju laborantu. Padėjo išleisti prof. Oto Teodoro Folko (Volk, 1892–1989) „Paprastųjų ir dalinių diferencialinių lygčių teorijos paskaitas“: dirbo išverčiant vokiškai parašytą rankraštį į lietuvių kalbą, skaitant korektūrą.

Už tai autorius įžangoje jam dėkoja, vadindamas I. Saudargą savo asistentu [6, p. I]. Asistentas jis iš tiesų buvo, nes vedė O. Folko skaitomų kursų pratybas. 1928–1940 m. I. Saudargas – Prienų „Žiburio“ gimnazijos mokytojas. Čia dirbdamas, parengė ir apgynė VDU diplominį darbą „Cauchy integrinis dėsnis ir jo reikšmė matematikoje“ (vad. prof. O. Folkas) ir 1933 m. kovo 7 d. gavo diplomą. Jo kolega Prienuose Juozas Eidukevičius taip atsiliepė apie I. Saudargą: „1928 m. matematikos mokyti buvo pakviestas Ignas Saudargas. Matematiką jis dėstė vaizdžiai, suprantamai <...>; su atsiliekančiais <...> labai dažnai pasilikdavo gimnazijoje po pamokų. Jo klasėse pataisų beveik nepasitaikydavo. Be užsiėmimų su atsiliekančiais, jis rengdavo dar sporto varžybas, organizuodavo ekskursijas. Vieną kartą su Saudargu didžiosios pertraukos metu vaikštinėjome gimnazijos salėje. Staiga išgirdome iš pirmosios klasės prislopintą verksmą (Saudargas tada buvo I klasės auklėtojas). „Einam pažiūrėti, kas ten vyksta“, – sako Saudargas. Nueinam. Tuščioje klasėje pirmame suole užsikniaubusi verkia maža mergaitė – žydaitė. Paklausta sakė, kad klasėj Jonika pagrasė: „Jei būčia direktorius, tai nė vieno žydo klasėj nelaikytė“. Saudargas priėjo, uždėjo ranką ant jos galvytės ir sako: „Nebijok, Peša, Jonika dar ne direktorius“. Mergaitė liovėsi verkusi, nusišluostė ašaras ir visi trys išėjome iš klasės... „Ji labai prastai aprenpta, matyt, labai neturtinga. Reiks užeit į jos butą ir pasižiūrėt, kaip gyvena“, – pasakė I. Saudargas <...>. Savaiame aišku, kad toks rūpestingas mokytojas kaip Saudargas buvo mokinių gerbiamas, mylimas“ [4, pp. 45–46].

Labai profesionaliai I. Saudargo darbą vertino buvęs jo mokinys edukologijos dr. Vladas Voveris (1922–2010): „Jau po daugelio metų sugrįždamas mintimis į savo mokyklinį suolą, suvokiau didelę pedagoginę išmintį ir galbūt šio darbo esmę, kurios pamokas gavau Prienų „Žiburio“ gimnazijoje iš savo mokytojo Igno Saudargo. Tai toji pedagoginė išmintis, meilė žmogui jam diktavo, kaip svarbu ugdyti mokinių pasitikėjimą savo jėgomis. O kaip meistriškai jis tai darydavo, supratau tik pats dešimtmečiais prisiliesdamas prie jauno žmogaus socialinio ir profesinio tapimo ir apmąstęs savo paties paradoksalias metamorfozes kadaise, dar mokyklos suole: visada buvęs ne itin išmanus matematikos dalykuose, mokytojui Saudargui dėstant, staiga tapau kone geriausiu „matematiku“ klasėje, o to niekad nebuvo nei prieš tai, nei vėliau! Ir tik dabar, apžvelgęs šį savo „matematinį fenomeną“, aš suvokiu, kad čia tikriausiai ir įvyko mano matematikos Mokytojo pedagoginės išminties ir metodinio meistriškumo mažasis stebuklas, stipriausiai fokusuojantis visą pedagoginės veiklos prasmę – žadinti mokinių pasitikėjimą savo jėgomis bei smalsumo, žinių, mokėjimų troškulį, plėsti akiratį“ [7, p. 8].

Plėtė savo akiratį ir pats I. Saudargas: jo pavardę randame pirmųjų Lietuvos matematikos mokytojų kursų, vykusių 1931 m. vasarą, klausytojų sąrašė [2, p. 474]. I. Saudargas daug bendravo su mokinių tėvais, ypač dažnai lankydavosi Prienų notaro, pjesės „Amerika pirtyje“ autoriaus Juozo Vilkutaičio-Keturakio (1869–1948) šeimoje, kurioje buvo 3 gimnazistai. Dalyvavo Lietuvos Matematikos ir fizikos mokytojų draugijos (toliau – LMFMD) veikloje. 1938 m., įkūrus šią draugiją, jos pirmininku buvo išrinktas dr. Antanas Juška (1902–1985), o sekretoriumi – I. Saudargas. 1940 06 24–25 LMFMD metinis visuotinis narių susirinkimas pirmą kartą turėjo įvykti neseniai atgautame Vilniuje. Greta kitų, pranešimą „Naujosios matematikos programos vykdymas pirmose gimnazijos klasėse“ turėjo paskaityti ir I. Saudargas. Buvo numatytos ir ekskursijos po Vilnių bei jo apylinkes [2, p. 474]. Deja, prieš tai buvo 1940 m. birželio 15-oji... 1940–1943 m. I. Saudargas – Šiaulių 2-sios gimnazijos, 1943–1945 m. –

Rietavo progimnazijos direktorius [1, 1993, pp. 161–162]. Pavyko surasti ir vienos jo mokinės Šiauliuose, Vandos Jurevičiūtės-Kavaliauskienės (1923–2011), žymios Šiaulių farmacininkės, Lietuvos nusipelnusios provizorės, Lietuvos farmacijos sąjungos Garbės narės, Katinų muziejaus įkūrėjos ir ilgametės vadovės, Lietuvos kultūros fondo narės vertinimą: „Paskutinėje klasėje mūsų auklėtojas buvo pedagogas Saudargas. Jis – netik geras mokytojas, bet ir nuoširdus žmogus, suprasdavo moksleivius, jiems stengdavosi padėti“ [5, p. 110].

Kadangi po II pasaulinio karo ir taip buvusios negausios aukštosiose mokyklose dirbusių matematikų gretos dėl tremčių į Sibirą, po to sekusios emigracijos į Vakarų, visiškai išretėjo, buvo nuspręsta kviesti dirbti į atsikuriančias Lietuvos aukštąsias mokyklas buvusius VDU diplomantus-matematikus, gerai užsirekomendavusius pedagoginėje veikloje ikikarinės Lietuvos gimnazijose. Taip į aukštąsias mokyklas atėjo 10 matematikų: Amelija Mažulytė (1900–1972; trumpai dirbo Vilniaus pedagoginiame institute (toliau – VPI), neiškentusi grubaus ideologizavimo, išėjo), Michailas Gotleras (1906 – po 1980 Izraelyje; dirbo VPI), Vincas Katilius (1903–1989; dirbo VPI), Vladas Zdichauskas (1908–1980; dirbo Šiaulių mokytojų institute (toliau – MI), 1950 m. atleistas, nes buvo ištremta jo motina), Jona Strelicas (1888–? Izraelyje; dirbo Naujosios Vilnios MI), Antanas Umbrasas-Umbrys (1900–1982: dirbo Klaipėdos MI, Šiaulių PI), Vincas Mockus (1898–1981; dirbo VPI), Jonas Dailidė (1902–1981; dirbo Kauno universitete (toliau – KU), Kauno politechnikos institute (toliau – KPI), kuris buvo įkurtas reorganizavus KU), Marija Muralytė (1903–1993; dirbo KU) [2, pp. 452–459]. Jų tarpe buvo ir I. Saudargas.

Jis 1945–1947 m. dirbo KU, nuo 1947 iki 1977 m. – Lietuvos žemės ūkio akademijos (toliau – LŽŪA) docentas, kartu iki 1961 m. buvo ir KPI docentas. Dėstė aukštosios matematikos kursą. Tarp studentų garsėjo reiklumu. Jam dėstytojaujant, studentai sakydavo: „Jei išlaikysi aukštosios matematikos egzaminą, tai gali ir ženyti“. Tai reiškė, kad ir stipendija jau visada bus garantuota, ir diplomą tikrai gausi. Parašęs teigiamą pažymį, jau nebeleisdavo egzamino laikyti antrą kartą, nes mokėjo tiesiog „peršviesti“ studentą ir teisingai įvertinti jo žinias. Yra žinoma, kad ir Algirdas Brazauskas (1932–2010), jo studentas KPI, vėliau LKP CK sekretorius, o atkūrus nepriklausomybę – Lietuvos Respublikos prezidentas, premjeras, mokėsis kitus dalykus vien gerais ir labai gerais pažymiais, du trejetus (penkiabalėje vertinimo sistemoje) gavo tik iš aukštosios matematikos. O iš kelinto karto – tai nežinoma. . .

Manytina, kad I. Saudargas „kopijavo“ reiklumu garsėjusį savo profesorių VDU Viktorą Biržišką (1886–1964), tuo pasižymėjo ir kiti VDU diplomantai V. Katilius ir M. Gotleras. Kaip anekdotas ilgai LŽŪA buvo pasakojamas toks atvejis. Vienais metais Kauno apylinkėse blogai užderėjo bulvės. Doc. I. Saudargas, eidamas LŽŪA koridoriumi, teiravosi kolegų, gal jie žinantys, kur galima nusipirkti bulvių, nes Kauno turguje jų beveik nebūna. Vieną vakarą į I. Saudargo kiemą įlingavo sunkvežimis su bulvėmis. Iš kabinos iššokęs studentas, kažkokio kolchozo vadovaujančio veikėjo sūnus, pasiteiravo, kur supilti bulves. Supylus jas į rūsį, I. Saudargas, nors studentas ir purtėsi, sumokėjo už bulves. Atpažinęs studentą, jau kelis kartus pas jį laikiusį ir neišlaikiusį egzamino, paklausė, kada jis vėl ateisias laikyti jo. Studentas linksmi atsakė: „Rytoj“. Atėjo jis „rytoj“, o po to – dar septynis kartus. Po aštuntojo „pasimatymo“ I. Saudargas, atiduodamas studijų knygelę studentui su įrašytu joje ketvertu, pasakė: „Matote, kolega, kaip gyvenime yra. Tamsta man padarei paslaugą – padėjai apsirūpinti bulvėmis. Aš gi tamstą priverčiau išmokti matematiką“. . . Ta-

čiau geri studentai I. Saudargą itin vertino: „Jis dėstė ramiai, nuosekliai, aiškiai ir, man pasirodė, kad pakliuvau į matematikos rojų“ [3, pp. 154–155].

Kokių nors I. Saudargo mokslinės-metodinės veiklos pėdsakų (straipsnių, metodinių priemonių ir kt.) aptikti nepavyko. I. Saudargo žmona P. Mejerytė-Saudargienė buvo prancūzų kalbos mokytoja, vėliau LŽŪA dėstytoja. Buvo baigusi VDU, stažavosi Prancūzijoje, Grenoblio universitete. Beje, ji buvo kilusi iš Šiaulių apylinkėse gyvenusių apsišvietusių ūkininkų šeimos. Jos sesuo Barbora anglų kalbos ir literatūros studijas buvo baigusi Anglijoje, mokytojavo Kražių „Saulės“ gimnazijoje, vertėjavo, išvertė Džono Golsvorčio (Galsworthy, 1867–1933) „Forsaitų saga“, neseniai buvo išleistas jos romanas „Jonė“. Brolis Henrikas Mejeris – germanistas, ilgus metus buvo Varnių vidurinės mokyklos direktoriaus pavaduotojas, brolis Balys Mejeris – žemės ūkio mokslų daktaras, ilgai darbavosi bulvininkystės srityje. Visi jie jau mirę. Saudargai užaugino sūnų ir dvi dukras. Sūnus Algirdas – pirmasis atkurtos Nepriklausomos Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministras, dabar Lietuvos diplomatas. Viena dukra – inžinierė statybininkė, kita – chemikė. Saudargų anūkas (Algirdo sūnus) Paulius Saudargas eina tėvo pėdomis, antrai kadencijai perrinktas Lietuvos Seimo nariu.

Išvados. I. Saudargas – vienas iš 76 prieškarinio VDU parengtų diplomuotų matematikų, kilęs iš nepasiturinčių valstiečių, atkakliai siekė aukštojo išsilavinimo. Dirbdamas gimnazijose, pasižymėjo jautrumu mokiniams, padėdavo atsiliekantiems, stengdavosi dėstyti įdomiai ir pasiekdavo gerų rezultatų. Aktyviai reikėsi užklasinėje ir užmokyklinėje veikloje. Kėlė savo kvalifikaciją (lankė kursus, aktyviai dalyvavo LMFMD veikloje). Po karo, pakviestas dėstyti matematikos Kauno aukštosiose mokyklose, suprasdamas savo atsakomybę už gerą specialistų parengimą, pasižymėjo reiklumu. I. Saudargo šeima – būdinga atstovė ikikarinės Lietuvos Respublikos pirmosios inteligentų kartos šeimų, auklėjusių savo vaikus ištikimybės Lietuvai dvasia, nes sūnus ir anūkas aktyviai dalyvauja dabartinės Lietuvos Respublikos valdyme.

Literatūra

- [1] A. Ažubalis. *Iš Lietuvos matematinio švietimo praeities*. Kaunas, 1993.
- [2] A. Ažubalis. *Matematika lietuviškoje mokykloje (XIX a. pr.–1940 m.)*. Vilnius, 1997.
- [3] R. Baltrušis. *Atsiminimų pynė*. Kaunas, 2007.
- [4] J. Eidukevičius. *Praeities atsiminimai*. Vilnius, 1998.
- [5] V. Kavaliauskienė. *Ką šlama qžuolas*. Šiauliai, 2013.
- [6] O. Volk. *Paprastųjų ir dalinių diferencialinių lygčių teorijos paskaitos*. Kaunas, 1929.
- [7] V. Voveris. *Pedagogas – mūsų viltis ir nerimas*. Kaunas, 1990.

SUMMARY

Mathematician Ignas Saudargas (1902–1987)

A. Ažubalis

Ignas Saudargas (1902 – 1987) graduated from Vytautas Magnus University in 1932, he studied mathematics. Until the end of World War II worked as a teacher at gymnasiums of Lithuania. He was good teacher, actively participated in extracurricular activities, always was trying to improve his educational qualifications. After the World War II, he was invited to teach mathematics in universities of Kaunas. I. Saudargas was known for high demands for his students.

Keywords: mathematics, teaching, educational qualification, gymnasium, university.